

خط فقر نسبی و مطلق نزدیک شده‌اند

وحید شقاقی شهری، عضو هیئت علمی دانشگاه در واکنش به اظهارنظرهایی که درباره میانگین خطفقر و جمعیت درگیر با فقر مطرح می‌شود، گفته است، هم‌اینک دهک سوم درآمدی درگیر مسئله فقر شده‌اند و با این احتساب ۵۰ درصد جمعیت کشور زیرخط فقرند. این اقتصاددان با بیان اینکه میانگین شاخص کل هزینه‌های اقلام مصرفی در مهرماه ۹۷، نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد افزایش یافته، نسبت به تبعات نزدیک‌شدن خطفقر مطلق و نسبی در کشور متاثر از افزایش نرخ ارز هشدار داده است. به گفته شقاقی شهری، فشار معیشت بر خانوارها زیاد است و اگر معیشت مردم تامین نشود، با توجه به شدت گرفتن خطفقر، مشکلات بعدی دامن اقتصاد ایران را خواهد گرفت.

یکشنبه ۱۳ آبان ۱۳۹۷ ● شماره صد و هفتاد و شش

ا ت ی v ع ه ن و

در نشست «دام فقر؛ در جست‌وجوی راه‌هایی» بررسی شد

گریز از بند فقر

محسن کرمی

طرد و انزوا، احساس ناامنی، ترس و اضطراب، احساس بی‌قدرتی و خشم و... را بیان کرده‌اند که به نظر جمع‌بندی مهمی از مفهوم فقر است. دفتر شورای حقوق بشر سازمان ملل نیز فقر را عدم دسترسی به حقوق انسانی همچون تغذیه کافی، جلوگیری از شیوع بیماری، داشتن سرپناه کافی، داشتن تحصیلات اولیه، توانایی حضور در اجتماع بدون احساس شرمندگی، توانایی امرارومعاش و مشارکت در زندگی اجتماعی بیان کرده‌است. این تعاریف‌نشان می‌دهدفقر فقط محدود به «کمبوددرآمد» نیست» این جامعه‌شناس با اشاره به تأکید اصول قانون‌اساسی بر ضرورت رفاه و تأمین‌نیازهای اساسی مردم، گفت: «با وجود تأکیدهای بسیار، راه‌حل‌های رفع فقر بعد از انقلاب در مواردی منسجم و کارآمد نبوده‌است. برای نمونه، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی سال ۱۳۸۳، برنامه‌ای خوب بود که به‌درستی اجرا نشده‌است. یکی از مشکلات این است که برنامه‌های کشور ما عارضه‌نگر هستند و برخی سیاست‌گذاران فکر کرده‌اند به‌جای مبارزه با فقر، باید با فقرا برخورد کنند.» مدنی با اشاره به ناکامی دولت‌های ایران در مبارزه

با فقر به‌خاطر توجه به «معضل» و بی‌توجهی به «ساختار»، حتی برخی از برنامه‌های دولتی را توسعه‌دهنده این پدیده دانست و گفت: «سیاست‌هایی که بعد از جنگ اجرا شد، همچون سیاست‌های تعدیل اقتصادی و خصوصی‌سازی و آزادسازی قیمت‌ها فقرا را هستند، زیرا در این سیاست‌ها به اشتغال توجه نشده‌است. در این میان هر وقت دولت پولدار بوده‌است تمایل داشته به‌جای مبارزه جدی با فقر به‌صورت مستقیم به مردم پول بدهد و به‌نوعی پوپولیسم را تقویت کرده‌است.» این پژوهشگر اجتماعی سپس مهم‌ترین مشکل برنامه‌های مبارزه با فقر را «عارضه‌نگری» به جای «ساختارنگری» دانست و افزود: «دولت‌ها در برنامه‌های خود به‌جای مبارزه با فقر، فقیر و فقرا را زیرپوشش موردی قرار می‌دهند و همین مسئله باعث‌شده فقر و نابرابری در ایران پایدار شود و کوشش‌ها برای کاهش نابرابری با مقاومت‌های دستگاه‌های مختلف همراه شود.»

با فقر به‌خاطر توجه به «معضل» و بی‌توجهی به «ساختار»،

حتی برخی از برنامه‌های دولتی را توسعه‌دهنده این پدیده دانست و گفت: «سیاست‌هایی که بعد از جنگ اجرا شد، همچون سیاست‌های تعدیل اقتصادی و خصوصی‌سازی و آزادسازی قیمت‌ها فقرا را هستند، زیرا در این سیاست‌ها به اشتغال توجه نشده‌است. در این میان هر وقت دولت پولدار بوده‌است تمایل داشته به‌جای مبارزه جدی با فقر به‌صورت مستقیم به مردم پول بدهد و به‌نوعی پوپولیسم را تقویت کرده‌است.» این پژوهشگر اجتماعی سپس مهم‌ترین مشکل برنامه‌های مبارزه با فقر را «عارضه‌نگری» به جای «ساختارنگری» دانست و افزود: «دولت‌ها در برنامه‌های خود به‌جای مبارزه با فقر، فقیر و فقرا را زیرپوشش موردی قرار می‌دهند و همین مسئله باعث‌شده فقر و نابرابری در ایران پایدار شود و کوشش‌ها برای کاهش نابرابری با مقاومت‌های دستگاه‌های مختلف همراه شود.»

فقر در میدان سیاست‌گذاری جایی ندارد

مدیر گروه مطالعات اجتماعی مؤسسه عالی پژوهش نیز در این نشست با اشاره به مفهوم سیاست‌گذاری فقرزدا، گفت: «اگر تاریخ سیاست‌گذاری بعد از انقلاب را مرور کنیم، متوجه می‌شویم که با وجود صحبت‌ها و تأکیدهای مداوم بر ضرورت رسیدگی به مستضعفان، قانونی ملی در زمینه فقر وجود ندارد. تنها موردی که وجود دارد، همان قانون رفاه سال ۱۳۹۳ بود که آن هم بعداً نادیده گرفته‌شد. در مهرماه سال ۱۳۷۵، اولین بحث‌ها درباره فقرزدایی در قالب لایحه دولت مطرح شد و در بودجه سال بعد نیز بودجه‌ای به این منظور اختصاص داده شد. لایحه در نهایت در بهمن ۷۵، از دولت به مجلس رسید. نکته جالب توجه این است که این لایحه در مجلس ماند و بودجه ۷۶ و ۷۷ براساس آن تهیه شد، در حالی که

هم‌اینک دهک سوم درآمدی درگیر مسئله فقر شده‌اند و با این احتساب ۵۰ درصد جمعیت کشور زیرخط فقرند. این اقتصاددان با بیان اینکه میانگین شاخص کل هزینه‌های اقلام مصرفی در مهرماه ۹۷، نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد افزایش یافته، نسبت به تبعات نزدیک‌شدن خطفقر مطلق و نسبی در کشور متاثر از افزایش نرخ ارز هشدار داده است. به گفته شقاقی شهری، فشار معیشت بر خانوارها زیاد است و اگر معیشت مردم تامین نشود، با توجه به شدت گرفتن خطفقر، مشکلات بعدی دامن اقتصاد ایران را خواهد گرفت.

ویسره

سیاست اجتماعی

کتینو | ۰۹

افزایش فقر در بسیاری از کشورها متاثر از آزادسازی‌های اقتصادی رخ داده، به موضوع ایران اشاره کرد و اظهار کرد: «در ایران نیز تسلط منافع برخی گروه‌های ذی‌نفوذ منجر به افزایش فقر شده و تا زمانی که درکی از تحولات منافع و تضاد آن شکل نگیرد، در رسیدن به درک درستی از فقر هم عاجز خواهیم بود.» به گفته میدری، در ایران چند عامل موجب افزایش شدید فقر شده که در میان آن‌ها ضرورت‌های منفعت‌طلبانه برخی دستگاه‌های اجرایی و به‌طور کلی نظام بوروکراسی نقش برجسته‌تری دارد. وی با اشاره به تأثیر منافع سازمانی در گسترش بی‌رویه ابعاد دستگاه‌های اجرایی گفت: «شما به آموزش و پرورش‌ی که با بودجه‌های بسیار محدود اداره می‌شود نگاه کنید که چگونه در این دستگاه اجرایی تسلط منافع مختلف باعث ضرر و زیان به عموم مردم ایران شده است. برای نمونه در مناطقی از تهران به‌ازای هر ۳۵ دانش آموز یک نیروی آموزش وپرورش وجود دارد، اما در منطقه ۳ این نسبت پنج به یک است. با تأسیس مدارس غیرانتفاعی هم گروه کوچکی از مدیران که توانایی دایرکردن مدارس غیرانتفاعی را دارند، اختیار و تسلط خود را بر تمام معادلات نظام آموزشی ایران نشان داده‌اند.» وی افزود: «مهم این است که گروه‌های دارای انسجام بیشتر، توانایی مسلط کردن منافع خود را بر دیگران را نیز دارند.» میدری با ذکر مثالی از تضاد منافع گروهی و مردم در بخش نظام بهداشت و درمان گفت: «در بخش بهداشت، پزشکان متخصص از پزشکان عمومی قدرت بیشتری دارند. پزشک عمومی باید درگاه درمان باشد و پیش از آن بهورزها این کار را انجام دهند، اما چون بهورزها و پرستارها در مقایسه با پزشکان عمومی و پزشکان عمومی هم در مقایسه با پزشکان متخصص قدرت کمتری دارند، با نظامی یکپارچه و کارآمد در سلامت مواجه نیستیم.» میدری با یادآوری عوامل اصلی نابرابر ساز و فقرا

در میان بخش‌های مختلف کشور، به نابرابری‌های منطقه‌ای اشاره کرد و گفت: «در ایران نابرابری‌های منطقه‌ای بسیار زیادی دیده می‌شود. با اینکه سال‌ها از طرح بحث آمایش سرزمین می‌گذرد، اما هیچ‌وقت به آن سمت حرکت نکرده‌ایم، به‌خاطر قدرتی که در کلان‌شهرها پایتخت وجود دارد. پایتخت‌نشین‌ها می‌توانند سرمایه‌کشور را در تهران انباشته کنند

از شهرها به تهران رویه‌رو می‌شویم.» میدری با بیان اینکه هزینه‌ای که شهرداری تهران به‌ازای هر شهروند تهرانی می‌پردازد ۲/۵ برابر کلانشهر اصفهان و ۶ برابر یک شهر ۳۰۰ هزارفره‌است، خاطر‌نشان کرد: «در دوره‌های گذشته بین ۱۴ تا ۱۸ درصد مردم زیرخط فقر بودند که این میزان امروزه به ۱۸ تا ۳۵ درصد رسیده و تا زمانی هم که رابطه دولت و حاکمیت تغییر نکند شاهد تغییری در سیاست‌گذاری‌ها نخواهیم بود و نباید انتظار داشته باشیم نرخ فقر کاهش یابد.»

دینامیزم‌های اجتماعی فقرزایی

رضا امیددی، عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران، دیگر سخنران این نشست بود که اظهار کرد: «دینامیزم‌های اجتماعی فقرزایی از زمان کودتای ۳۲ و از زمان کنسرسیوم نفتی از سال ۳۶ شروع شده است. البته در اواسط دهه ۵۰ تا پایان جنگ تحمیلی، وقفه‌ای در آن ایجاد شد، اما بعد از جنگ، دینامیزم‌ها خود را بازسازی کردند و دوباره روند شروع شد.» وی افزود: «حتی در دهه ۴۰ که اقتصاد ایران رو به رشد بود، فقر رو به گسترش بود به‌طوری که در سال ۵۶ آمار بین‌المللی نشان می‌دهد ۴۶ درصد جمعیت ایران زیر فقر مطلق بودند. بعد از جنگ تحمیلی تا حدود سال ۸۲ و ۸۳ با یک روند نزولی در زمینه رشد فقر مواجهه بودیم، اما در سال ۸۵ یک‌باره جهشی روی داد که آخرین مطالعه در مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی نشان می‌دهد که جمعیت زیر فقر مطلق، دو برابر می‌شود و تا سال ۹۴ حدود ۲۹ درصد جمعیت شهری و ۱۷ درصد جمعیت روستایی زیرخط فقر مطلق بودند که نسبت به دهه قبل ۵/۴۲ برابر جمعیت فقیر افزایش پیدا کرده‌است. بررسی‌ها نشان می‌دهد سال ۹۷ هم نسبت به سال ۹۴، چند درصد افزایش جمعیت زیرخط فقر مطلق داشته باشیم.»

ادامه در صفحه ۱۱

ادامه از صفحه ۸

چرا فقرزدایی...

از این رو، یکی از واجبات سیاست‌گذار باید اصلاح نظام یارانه‌ای کنونی باشد. از جمله سیاست‌هایی که دولت در حال برنامه‌ریزی و پردازش آن است، سیاست‌های توزیع سبد کالا‌های اساسی میان اقشار تشخیص داده شده به‌عنوان آسیب‌پذیر است. سیاست جایگزین دیگر، توزیع کوپن‌های الکترونیکی به‌ازای هر شخص است که آزادی بیشتری را برای خانوار برای اعمال سلیقه در مصرف خود به‌دنبال دارد. در هر حال باید در نظر داشت که از منظر علم اقتصاد، مواجهه با پدیده فقر به‌صورت تلاش در جهت تأمین نیازها در دوره‌های خاص صورت نمی‌گیرد، بلکه ریشه‌یابی و تلاش برای مشکلاتی که پایه‌گذار گسترش فقر در جامعه هستند، یکی از عواملی است که مورد تأکید علم اقتصاد است. اگر در حال حاضر فقط تمرکز را بر فقر درآمدی داشته باشیم، باید این مسائل را هم در نظر بگیریم که چه عاملی سبب کاهش رفاه جامعه شده است، چرا سبد مصرفی استاندارد برای افراد بیشتری از جامعه غیرقابل دسترس شده است؟ علل نهادین افزایش قیمت‌ها و عدم توفیق در کنترل نرخ تورم چه بوده است؟ و در نهایت اینکه دلایل گسترش بیکاری و کاهش درآمد خانوار را در چه عواملی باید تعریف کرد؟ اینجاست که سیاست‌گذاری‌های فقرزدایی پیچیده‌تر شده و از حد دادن طرح‌هایی با دوره زمانی کوتاه‌مدت، باید به تعریف برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت و اجرای آن‌ها گسترش یابد.

همه این مسائل به این دلیل باید طرح و برای آن‌ها پاسخی ارائه شود که گسترش فقر معیشتی نه فقط امکان زیست بهینه را از انسان‌ها دریغ می‌کند، بلکه سبب ناهنجاری‌های اجتماعی– فردی بسیاری شده و گسترش بی‌اخلاقی‌ها، جرم، جنایت و کاهش توجه به قانون و اخلاق و وجدان را در پی خواهد داشت. از این‌رو توجه به عواقب گسترش فقر، لزوم توجه جدی و همه‌جانبه سیاست‌گذار را به وضعیت معیشت مردم می‌طلبد.

اقتصاددان

ادامه از صفحه ۶

قول دلگرم‌کننده...

شاید یک مورد از این دست‌اندا‌زها، ضعف مدیریتی باشد، اما مهم‌تر از آن، ضعف برخی وزرا در توان اجرایی است که از این حیث، وزیر جدید را باید به دلایی از جمله نزدیکی به دولت و سمت‌های مختلف اجرایی، مستثنی کرد. با توجه به فشاری که در حال حاضر بر گروه‌های مختلف کارگری، همچنین بازنشستگان وجود دارد، شریعتمداری در اولین جلسه خود با نمایندگان کارگری، وعده ترمیم دستمزد کارگران و افزایش حقوق و مطالبات آن‌ها را داده است. جلسه ایشان با نمایندگان کارگری و کارفرمایی و تأکید بر اهمیت شورای عالی کار نیز علامت مثبتی برای بهبود دغدغه‌های معیشتی کارگران و البته کارفرمایان

است، بنابراین انتظار می‌رود این وعده‌ها در راستای تقویت تشکل‌های کارگری و کارفرمایی پیگیری شده و تلاش وزیر نیز بر آن معطوف شود. با این اوصاف، شروع کار ایشان و برنامه‌های پیشنهادی وی با رضایت گروه‌های کارگری همراه بوده که امید است از این پس این رضایت با اجرای برنامه‌های حمایتی از کارگران، پایدار بماند.

عضو هیئت مدیره کانون عالی کارگران بازنشسته کشور

